

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ТАЄМНИЦЮ КОРЕСПОНДЕНЦІЇ
В УМОВАХ ВОЄННОГО ТА НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНУ
В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ
ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ**

Левченко Аліна Валеріївна

*аспірантка кафедри конституційного та кримінального права
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»
м. Київ, Україна*

Відомо, що після закінчення Другої світової війни, яка принесла мільйони смертей, тисячі біженців, сотні розділених сімей, увесь цивілізований світ сказав «Ніколи знову». Але «дружня» й «братська» по відношенню до України Росія, схоже, цей заклик не почула, або, почувши, проігнорувала [1, с. 117].

Саме тому загарбницькі дії Російської Федерації по відношенню до України спровокували введення протягом лише доби на всій території України, крім тимчасово окупованих територій, обох, визначених законодавством, особливих правових режимів – надзвичайного та воєнного стану. Так, у зв'язку з визнанням керівництвом Російської Федерації самопроголошених «ЛНР» та «ДНР» та рішенням щодо введення на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей підрозділів збройних сил Російської Федерації Президентом України 23 лютого 2022 року було підписано Указ про введення надзвичайного стану в окремих регіонах України з 00 годин 00 хвилин 24 лютого строком на 30 діб, яким було передбачено певні обмежуючі заходи, серед яких особливі правила користування зв'язком та передачі інформації через комп'ютерні мережі. Однак вже через 5 годин 30 хвилин у зв'язку з повномасштабною збройною агресією Росії проти України українським керівництвом було прийнято рішення про введення в Україні правового режиму воєнного стану, у зв'язку з чим тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, було запроваджено конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України [2; 3].

Безперечно, це змінило звичне життя українців, нам довелося навчитись жити в нових страшних реаліях. Крім того, змінився правовий статус кожної людини і громадянина в Україні [4, с. 87]. Відповідно, одним із прав людини, яке зазнало обмежень в умовах воєнного або надзвичайного стану стало гарантоване статтею 31

Конституції України право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції.

Варто зазначити, що в Україні діє така модель регулювання обмежень прав і свобод людини, в тому числі права на таємницю кореспонденції, в умовах надзвичайного або воєнного стану, за якої конституцією встановлено перелік прав і свобод людини, які не можуть бути обмежені в умовах дії особливих правових режимів. Враховуючи, що в цьому переліку відсутня стаття 31 Конституції України, яка гарантує кожному право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, то, очевидно, це право може обмежуватись у випадку введення в країні чи в окремі її місцевості воєнного чи надзвичайного стану.

При цьому, вважається, що така модель регулювання обмежень прав людини не в повній мірі відповідає вимогам правової держави. Ймовірно, що норми законодавства у цій сфері залишають на розсуд державних органів, уповноважених вводити воєнний чи надзвичайний стан, питання про те, які права і свободи людини можна обмежувати у зв'язку із введенням воєнного чи надзвичайного стану [5, с. 43]. Тому видається доречним трансформувати українську модель регулювання обмежень прав і свобод людини в умовах надзвичайного та воєнного стану з існуючої до найбільш оптимальної, при якій конституція встановлює перелік тих прав, які можна обмежити. Зокрема, рекомендується внести зміни до статті 64 Основного Закону України таким чином, щоб у ній зазначити чіткий перелік тих прав і свобод людини, які можуть бути обмежені в умовах надзвичайного або воєнного стану.

Безумовно, механізм введення таких особливих правових режимів за наявності процедурних вад також може нести потенційну загрозу правам і свободам людини і громадянина, у тому числі права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Вважається, що механізм запровадження в Україні або в окремих її місцевостях воєнного або надзвичайного стану не є досконалим з огляду на певні законодавчі колізії.

Перш за все, варто відмітити, що законодавство про надзвичайний і воєнний стан передбачає запровадження такого правового режиму Указом Президента України, який підлягає затвердженню Верховною Радою України. При цьому, у разі оголошення такого президентського указу український парламент збирається на засідання у дводенний строк без скликання і розглядає питання щодо затвердження такого указу. Водночас Законом України «Про введення воєнного стану» передбачено, що в указі Президента України про введення воєнного стану, окрім іншого, зазначається час введення і строк, на який він вводиться. Відповідно з часу введення, який відображається в указі, передбачається

можливість обмеження прав і свобод людини і громадянина. Однак сам указ набирає чинності одночасно з набранням чинності законом про введення воєнного стану. Очевидно, що у такому випадку, коли закон буде затверджено протягом двох днів, поки Верховна Рада України збереться на засідання, а відповідно до указу Президента України воєнний стан вже ніби буде діяти, матимуть місце незаконні обмеження прав і свобод людини, у тому числі конституційного права людини на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Тому часовий проміжок затвердження указу про введення воєнного чи надзвичайного стану, який може подовжуватись до двох днів, є зовсім неприйнятним з огляду на потенційні загрози національній безпеці та територіальній цілісності, коли подібні рішення потребують оперативного ухвалення. А тому, певно, термін дводенного строку варто скоротити, наприклад, до 24 годин [4, с. 94].

Недоцільною при введенні воєнного та надзвичайного стану в Україні є і складна бюрократична процедура його введення, за якою передбачається складний процес та велика кількість документів – пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, указ Президента України та підготовлений ним проект закону про затвердження указу, прийнятий Верховною Радою України закон. Безумовно, це також впливає на швидкість у разі необхідності введення воєнного або надзвичайного стану в країні. Тому доцільно запровадити таку процедуру введення воєнного або надзвичайного стану, за якої Президент України ініціює запровадження такого режиму шляхом внесення проекту закону, який розглядається і ухвалюється Верховною Радою України [4, с. 94].

До того ж, Законом України «Про правовий режим воєнного стану» встановлено причини для введення воєнного стану та відповідно обмеження окремих прав і свобод людини. Це, зокрема, збройна агресія чи загроза нападу та небезпека державній незалежності України, її територіальній цілісності. Однак тлумачення, що саме варто розуміти під поняттями «збройна агресія», «загроза нападу» чи «небезпека державній незалежності та територіальній цілісності» національне законодавство не містить. Очевидно, що по суті введення режиму воєнного стану та встановлення обмежень прав і свобод людини може мати місце з підстав, які вбачаються достатніми на думку членів Ради національної безпеки і оборони України, Президента України та народних депутатів. Звісно, це не дає достатніх гарантій уникнення зловживань у сфері обмеження прав людини, у тому числі права на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, в умовах воєнного стану [6, с. 75]. Звісно зазначений

Закон потрібно доповнити тлумаченнями термінів, які є причинами для введення режиму воєнного стану.

Крім того, Законом України «Про правовий режим надзвичайного стану» регулюється лише порядок користування зв'язком та передачі інформації через комп'ютерні мережі в умовах надзвичайного стану. Водночас, законодавчі норми, які б регулювали порядок забезпечення інших видів кореспонденції, наприклад листування за допомогою поштового зв'язку, відсутні. А тому рекомендується конкретизувати норму спеціального Закону «Про правовий режим надзвичайного стану» щодо особливих правил користування зв'язком та передачі інформації через комп'ютерні мережі, доповнивши статтю 18 цього Закону особливими правилами і щодо різних видів кореспонденції, в якій зазначити порядок та механізм забезпечення права на таємницю листування в умовах надзвичайного стану.

Література:

1. Левченко А.В. Обмеження права на таємницю кореспонденції в умовах воєнного стану: українські реалії та закордонний досвід. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 2022. № 2. С. 116–122. (DOI <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2022-2-19>).

2. Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text> (дата звернення 14.10.2022).

3. Закон України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення надзвичайного стану в окремих регіонах України» від 23.02.2022 № 2101-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2101-20#n2> (дата звернення 14.10.2022).

4. Левченко А.В. Вплив правового режиму воєнного стану на забезпечення права на таємницю кореспонденції в Україні. *COPERNICUS. Political and Legal Studies*. 2022. Vol. 1. Issue 2. С. 86–95. (DOI <https://doi.org/10.15804/CPLS.2022.09>).

5. Хила І.Ю. Конституційні основи обмеження прав і свобод в умовах надзвичайного стану: досвід зарубіжних країн. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 2. Том 1. С. 39–44. DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.2-1.6>.

6. Славко А.С. Обмеження прав і свобод людини і громадянина за умов дії режиму воєнного стану: порівняльно-правовий аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2016. Вип. 41. Том 2. С. 74–78.